

DEMOKRASİ EĞİTİMİ, OKUL MECLİSLERİ PROJESİ UYGULAMALARININ VE KAZANIMLARININ
YÖNETİCİ, ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ
EVALUATION OF PRACTICES AND LEARNING OUTCOMES OF SCHOOL COUNCIL PROJECT,
AND DEMOCRACY EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE VIEWS OF SCHOOL
ADMINISTRATORS, TEACHERS AND STUDENTS

Bülent Kocaman¹

Makalenin Alanı: Demokrasi Eğitimi

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi

25.09.2021

Kabul Tarihi

30.12.2021

Anahtar Kelimeler

Okul Meclisleri

Projesi

Demokrasi eğitimi

Okul temsilcisi,

Seçim

Özet

Bu araştırma, Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesinin (DEOMP) uygulandığı her eğitim kademesindeki uygulama sürecini, projenin demokratik kültür bağlamındaki işlevlerini, kazanımlarını ve projenin devamı konusundaki algıların ortaya konulmasını amaçlamaktadır. Öğrenci, öğretmen ve okul yöneticilerine araştırmacı tarafından geliştirilen anket uygulanmıştır. Asarcık ilçesinde 28 okul (birleştirilmiş sınıflar dahil) ve bu okullarda görevli 48 yönetici vardır. Öğretmen sayısı 329, öğrenci sayısı ise (ilkokul 3. sınıftan lise 12. sınıfa kadar) 2.480 kişidir. Araştırmada basit tesadüfi örneklem seçme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları, öğrencilerin demokratik bilinç düzeylerinin yükseltilmesinin, süreçlere etkin katılım düzeylerinin artırılmasının ve okullarda söz haklarının artırılmasının gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, öğretmenlerin projenin amaçları, uygulanması ve kazanımları konusunu önemstedikleri görülmüştür. Okul yöneticileri ise proje kazanımlarının artırılması etkili ve kalıcı olması için sosyal ve kültürel etkinliklerle zenginleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca aile içi katılıma fırsat veren yapının demokrasinin temelini oluşturduğunu, aile ortamında demokrasi bilinç düzeyinin yükseltilmesi, rol modellerin doğru kavratılması gerektiği ifade edilmiştir. Katılımcılar, öğrencilerin demokratik bilinç düzeyini artırmaları için belirli aralıklarla öğretmen ve okul yöneticilerine hizmet içi eğitimlerle proje eğitimleri verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar, DEOMP etkinliklerinin ve projenin Türkiye genelinde etkili ve doğru bir şekilde paylaşılması, demokratik yaşam, oy kullanma bilinci, eleştirel düşünme, hoşgörü, kişilik kazandırma, iletişim, özgüven, sorumluluk ve katılım hakkının kazanılmasında büyük önem taşıdığından mutlaka devam ettirilmesi gerektiği konusunda görüş birliği içindedir.

Article Info

Received

25.09.2021

Accepted

30.12.2021

Abstract

This research aims to reveal the implementation process of the Democracy Education and School Councils Project (DEOMP) at every educational level, the functions and achievements of the project in the context of democratic culture, and the perceptions about the continuation of the project. A questionnaire developed by the researcher was applied to students, teachers and school administrators. In Asarcık district, there are 28 schools (including multi-grade classes) and 48 administrators in charge of these schools. The number of teachers is 329, and the number of students (from the 3rd grade of primary school to the 12th grade of high school) is 2,480. Simple random sampling method was used in

¹ Asarcık Armutlu İlkokulu, Samsun, e-mail: bulentkocaman@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3994-2383
(Sorumlu Yazar / Corresponding Author)

Keywords

School Parliaments
Project
Democracy
education
School
representative
Selection

the study. The results of the research reveal that it is necessary to increase the democratic consciousness level of the students, to increase the level of active participation in the processes and to increase the right to voice in schools. On the other hand, it was seen that teachers care about the aims, implementation and achievements of the project. School administrators, on the other hand, stated that the project gains should be enriched with social and cultural activities to be effective and permanent. In addition, it was stated that the structure that allows participation within the family constitutes the basis of democracy, that the level of democracy awareness in the family environment should be raised and role models should be understood correctly. Participants stated that in-service trainings and project trainings should be given to teachers and school administrators at regular intervals to increase the level of democratic awareness of students. Participants agree that DEOMP activities and the project should be continued, as it is of great importance for effective and accurate sharing of the project throughout Turkey, democratic life, voting awareness, critical thinking, tolerance, personalization, communication, self-confidence, responsibility and the right to participate.

1. GİRİŞ

Demokrasi, toplumsal anlamda sosyal bir olgu ve yaşam biçimidir. Öğrencilerinin demokrasiyi kavramasında ve içselleştirmesinde okulların rolü büyüktür ve vazgeçilmezdir. Okul öğrenci meclisleri, öğrencilerin okul yönetimiyle ilgili kararlara etkin katılımını sağlar ve böylece onların demokrasi ile ilgili bilgi ve becerilerini sosyal hayatta etkin şekilde kullanmasına öncülük eder. Okul ve toplum birbirlerinin özelliklerini yansıtır. Okulun görevi, aslında eğitim sisteminin işlevlerinin yerine getirilmesidir. Bu görevler sosyal, politik ve ekonomik olarak adlandırılırlar. Okulun sosyal ya da toplumsal işlevi, çocuğa kendi toplumunun kültürünü aşilayarak onu sosyalleştirmektir. Okul bu görevi yerine getirirken kültürü hem korur, hem de değiştirerek geliştirir ve yenileştirir. Okulun siyasal ya da politik görevi ise yetiştirilen kuşağın içinde bulunduğu siyasal sisteme bağlılık göstermesini sağlayarak, bireylere demokrasinin gerektirdiği beceri ve tutumları kazandırmaktır (Bursalıoğlu, 1999).

Demokrasi ilkelerinin toplumsal hayatta sağlıklı bir şekilde yürütülmesi amacıyla, yaparak ve yaşayarak öğrenme prensibinden yola çıkarak, MEB ve TBMM arasında 13 Ocak 2004 tarihinde bir protokol imzalanmıştır. Bu protokolle “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi” k12 kurumlarında uygulamaya konmuştur. Projenin üç ayrı meclisten oluşan bir işleyişi vardır. İlk aşamada, okuldaki tüm öğrencilerin oylarının alınmasıyla okul meclisi oluşturulur. Okul meclislerinden seçilen meclis başkanları bir araya gelerek ilçe öğrenci meclisini oluştururlar. İlçe öğrenci meclis başkanı ve iki yardımcısı aynı zamanda il öğrenci meclisinin doğal üyesidir. İlçelerden gelen temsilcilerle il öğrenci meclisi oluşturulur.

İl öğrenci meclisinde seçilen meclis başkanı, TBMM öğrenci meclisinin üyesidir ve ili temsil etmektedir. 23 Nisan Ulusal Egemenlik Haftasında, illerden gelen başkanlar Türkiye öğrenci meclisinde kendi illerindeki eğitim sorunları konusunda bir hafta boyunca fikir alışverişinde bulunurlar. Bu toplantıda alınan kararlar, Türkiye öğrenci meclisi tarafından Millî Eğitim Bakanına tavsiye niteliğinde iletilir. Her yıl yenilenerek sürdürülen bu seçimler, Bakanlığın 18 Nisan 2019 tarihli genelgesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Proje ile öğrencilerin katılımcı bireyler haline geldiği, öğrencilerin demokratik tutumlar kazandığı düşünülmektedir.

Bu çalışma, Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesinin uygulandığı okullarda, projenin uygulanma sürecini, projenin demokrasi kültürü bağlamındaki işlevlerini, projenin kazanımlarını, ilgili yönergenin uygulanmasının durdurulması sonrası paydaşların düşüncelerini (okul idarecileri, öğretmenler ve öğrenciler) belirlemeye yöneliktir.

1.1. Problem

Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi, öğrencilere demokrasi kültürü ve okul yönetimine katılma hakkı kazandırmak için 2004 yılından itibaren eğitim kurumlarında uygulamaya konulmuştur. Bu çalışmanın problemini, Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesinin kazanımları açısından değerlendirilmesi, paydaşların algılarının araştırılması, projenin amaçlarına ulaşma düzeyi ve 2019 yılında yürürlükten kaldırılmasının sonuçlarına ilişkin katılımcı görüşlerinin tespiti oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında 13.01.2004 tarihinde protokol imzalanmıştır. İmzalanan bu protokol ile 2003–2004 öğretim yılında, toplam 300 pilot okulda Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi proje uygulanmaya başlanmıştır. Daha sonra ülke geneline yayılmış ve tüm k12 eğitim kurumlarında uygulanmaya başlanmış ve 2018-2019 eğitim-öğretim yılına kadar devam etmiştir. Araştırmanın amacı, projenin öğrencilere kazandırmayı hedeflediği beceri, tutum ve kazanımları, uygulama sürecini, uygulamaya dönük önerileri; idareci, öğretmen ve öğrenci görüşleri açısından ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Katılımcıların, DEOMP'un dayanak ve gerekliliğine ilişkin görüşleri nelerdir?

2.Yönetici, öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre DEOMP'un okulda, hayatta demokratik kültür oluşturma yönündeki katkısı ve sağladığı kazanımlar nelerdir?

3.Okul yöneticileri, öğretmen ve öğrencilerin, yürürlükten kaldırılan Millî Eğitim Bakanlığı Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesinin devam ettirilip ettirilmemesine ilişkin görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Türk Eğitim Sistemi, ülkenin yönetim biçimi olan demokrasiyi yetiştirmekte olan kuşaklara kazandırmayı amaçlamaktadır. Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi olarak tanımlanan demokrasinin bireyler tarafından içselleştirilmesi ve yaşam biçimi haline getirilmesinin ön şartı eğitimidir.

Demokrasi bir süreçtir ve devamlılık arz etmesi zorunludur. Bu nedenle, toplumsal yaşamın içinde bireylerin benimsemesi ve uygulamasıyla gelişir, geliştiği ölçüde ülke refahına katkıda bulunur. Eğitim kurumlarında bireylere demokratik değerlerin kazandırılması ve demokrasi kültürünü içselleştirmiş bireylerin yetiştirilmesi, demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesi açısından önemlidir. Bu bağlamda, bir arada yaşama bilincinin bireylere aşılandığı ilk ortam olan okullarda demokrasi eğitiminin ciddiyetle verilmesi gerekir.

1.4. Sayıtlar

1. Bu araştırma kapsamında, okul yöneticilerinin, öğretmen ve öğrencilerin anket sorularına objektif ve içtenlikle cevaplar verdikleri varsayılmıştır.
2. Uygulanan anketin araştırmanın amacına uygun olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma, 2019-2020 eğitim öğretim yılında Samsun ili Asarcık ilçesindeki okullarda görev yapan idareciler, öğretmenler ve öğrencilerin görüşleri ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Demokrasi: Siyasi otoritenin halka ait olduğu, azınlığın katılma ve eleştirebilme hakkının bulunduğu, insan hakları ve hürriyetlerine dayalı yaşayış ve yönetim şeklidir (Büyükkaragöz, 1998).

Demokrasi Eğitimi: Demokrasiyle ilgili bilgilere ve demokratik değerlere sahip bireylerden oluşan bir toplum oluşturmak için hayat bilgisi, sosyal bilgiler, tarih, sosyoloji, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi gibi derslerin öğretim programlarında çeşitli alt başlıklarda yer alan derstir (Yanıklar ve Elyıldırım, 2004).

Okul Meclisleri: İlköğretim okullarında okuyan öğrencilerin verdikleri oylarla belirlediği sınıf temsilcilerinden oluşan kurul (MEB, 2004).

DEOMP: Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi

Öğrenci Meclisleri: Öğrencilerden oluşan okul meclisi, il öğrenci meclisi veya Türkiye öğrenci meclisi (MEB, 2004).

Katılım Hakkı: Çocuğun ailede ve toplumda aktif bir rol kazanmasını sağlamaya yönelik haklardır (UNICEF, 2021).

1.7 KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yaşam Biçimi olarak Demokrasi

1.7.1. Ailede Demokratik Yaşam

Aile içi iletişim ve işbirliği demokrasinin temelini oluşturmaktadır. Ailede yetişkin her bireyin eşit oya sahip olması, kararların birlikte alınması, fikir sorulması, öneri ve eleştirilere açık olunması önemlidir. Bireyler, zihinsel ve duygusal olgunluğa ailedeki rolleri paylaşarak ve bir arada yaşayarak erişir. Bu anlamda, bireyin zihinsel ve duygusal olgunluğu, öncelikle ailede şekil alır. Bu durum, kişinin tüm yaşamını etkiler ve şekillendirir.

1.7.2. Okulda Demokratik Eğitim

Okulda demokratik eğitim, öncelikle çocukların parmak kaldırma ve söz hakkı alma gibi basit etkinlikleri ile başlar. Okulda öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılması ve yaşatılmasında, öğrencinin okul komisyonlarında görevler alması, yönetim toplantılarına katılması, sosyal etkinlikler, grup çalışmaları ve sınıf başkanı seçimlerine kadar uzanan kapsamlı uygulama alanları vardır. Öğrencilerin birbirlerinin haklarına ve düşüncelerine saygı duymaları, ancak okul ortamda demokratik bir eğitim ile sağlanabilir.

Beetham ve Boyle (1998, s. 132), okulların bireyin belli yeteneklerini ve becerilerini geliştirmenin yanı sıra toplumun kültürünün ve geleneklerinin benimsetilmesinde de önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmektedir. Doğan'a (2001, s. 94) göre, okul, demokrasinin genç kuşaklara öğretilmesi, benimsetilmesi ve geliştirilmesiyle ilgili eğitim ve öğretim görevlerini yerine getirdiği zaman toplum da gelişecek, demokratik tutuma sahip insan sayısı artacaktır. Bu nedenle, okulda demokrasi uygulamaları öğrencilerin bu yolda davranış geliştirmelerini sağlayacak biçimde düzenlenmelidir.

1.8. Demokrasi ve Eğitimi

1.8.1. Demokrasi Eğitimi Verilmesinin Dayanakları

1.8.1.1. 1961 ve 1982 Anayasası

1961 Anayasasında, birey ön plana çıkartılmış olup kişinin haklarının kendine ait olduğu ve kişi haklarına dokunulamayacağı belirtilmiştir.

1982 Anayasasında da insan hakları vurgulanmıştır. 1982 Anayasasında, demokrasi anlayışının temelini oluşturan düşünce ve inançlarındaki özgürlük ve özgürlüklerin güvence altına alınması dikkat çekmektedir.

1.8.1.2. 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. Maddesinde, Türk Milli Eğitiminin genel amacı başlığı altında beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek ifadesi yer almaktadır. Ayrıca 11. Maddede, güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır ifadesi yer almaktadır.

DEOMP' un dayanağı Türk Milli Eğitimi Temel Kanunudur. Bu anlamda, DEOMP 'un amaç ve uygulama ilkelerini, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları oluşturmaktadır.

1.8.1.3. Milli Eğitim Şura Kararları

Milli Eğitim Şuralarında demokrasi eğitime doğrudan ya da dolaylı olarak vurgu yapılmıştır. Özellikle IV. Millî Eğitim Şûrasında “Eğitim-öğretimde demokratik esasların gözden geçirilmesi” hükmü yer almıştır. Sonrasında demokratik ortamların oluşturulması için demokrasi eğitimi yapılandırılmıştır.

1.8.1.4. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Planda demokrasi eğitiminin önemi ve gerekliliği vurgulanmıştır. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, “...2000’li yıllar için sağlıklı büyüyüp gelişen, istismar edilmeyen, demokratik, laik dünya görüşünü benimseyen, çağdaş, inançlara ve insan haklarına saygılı, hak ve sorumluluklarının bilincine varmış, katılımcı ve paylaşımcı, kendisini ifade edebilen ve

gerçekleştirebilen, hoşgörülü ve sevecen, moral değerlere sahip, yararlı olmayı ilke edinmiş, çağdaş bilgi ve becerilerle donatılmış üretken bireylerin yetiştirilmesi...” ifadesi yer almaktadır.

1.8.1.5. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı

IX. Beş Yıllık Kalkınma Planında üzerinde tekrar durulan husus, demokrasi eğitiminin önemi ve gerekliliğidir. Söz konusu kalkınma planında, “Türk Milli Eğitim Sistemi, Türk milletinin bütün fertlerini cumhuriyete ve demokratik değerlere bağlı, bunların evrensel ilkelerini yaşam tarzı haline getirmiş, insana ve insan haklarına saygılı, yaşama sevinci taşıyan, insani dayanışmayı ve yardımlaşmayı önemseyen, sorumluluk bilincine sahip, doğru düşünen ve etkili karar alan, katılımcı, yüksek iletişim becerileri geliştirmiş, hoşgörülü, yapıcı, özgür düşünceli, iyi yurttaş olarak yetiştirmelidir” ifadesi yer almaktadır.

1.8.1.7. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi 1989 yılında imzalanmış, ülkemizde ise 1994 yılında onaylanmıştır. Sözleşmenin bu araştırmanın konusuna ilişkin hükümleri aşağıdadır:

- Çocuğu barış, onur, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhu içinde yetiştirmek amaçlanmalıdır.
- Çocuk düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir.
- Çocuğun ailede ve toplumda aktif bir rol kazanmasını sağlamaya yönelik haklar çocuğun katılım haklarıdır. Bu haklar, kişisel görüşlerini açıklama ve kendi yaşamını ilgilendiren konularda verilecek karara katılma, dernek kurma ve barış içinde toplanma gibi haklardır.

1.8.1.6. Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi

Projenin Kapsamı: Projenin kapsamı, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve özel, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında demokrasi eğitimi temelli, öğrenci meclislerinin seçim usul ve esasları, iş ve işleyişleriyle ilgili işlemlerden oluşmaktadır. Proje kapsamında okul (OÖM), ilçe (İÖM), il ve TBMM (TÖM) öğrenci meclisleri görev yapmaktadır.

Okul Öğrenci Meclisleri: Okulda öncelikle her şubede, şube temsilcileri seçilir. Bu temsilciler okul meclisini oluştururlar. Daha sonra şubelerden gelip okul meclisi oluşturan öğrenciler kendi aralarında seçim yaparak okul öğrenci meclisini ve meclis organlarını oluştururlar. Okul Meclis başkanı aynı zamanda ilçe öğrenci meclisinin doğal üyesidir.

İl Öğrenci Meclisi: İl öğrenci meclisi ilçelerden seçilip gelen temsilcilerden oluşur. Bu temsilciler Kasım ayının birinci haftasında kendi aralarından il öğrenci il başkanını ve meclis organlarını seçimle oluşturur. İl Meclis Başkanı aynı zamanda Türkiye Öğrenci meclisinin de doğal üyesi olur.

Türkiye Öğrenci Meclisi: Türkiye öğrenci meclisi, il öğrenci meclisi başkanlarından oluşur (MEB, 2004).

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma nicel araştırma deseninde ve tarama modelindedir. Bu amaçla ilköğretim, ortaöğretim kurumlarında çalışan yöneticiler, öğretmenler ve öğrencilerin görüşlerinden faydalanılmış, bunun için araştırmacı tarafından geliştirilen veri toplama aracı (anket) uygulanmıştır. Belli bir zaman dilimi içinde yapılan çalışma ile elde edilen veriler analiz edilmiş ve araştırmanın alt problemlerine cevaplar aranmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evreni, 2019-2020 öğretim yılında Samsun ili Asarcık ilçesindeki her türdeki okullarda görev yapan okul idarecileri, öğretmen ve öğrencilerden oluşmaktadır. Asarcık ilçesinde 28 okul bulunmaktadır. Proje kapsamına alınan okullardaki yönetici sayısı 45, öğretmen sayısı ise 329, öğrenci (ilkokul 3. sınıftan lise 12. sınıfa kadar) sayısı 2.651'dir. Evreni oluşturan öğretmenlerin sayıları fazla olduğu için ilçede benzer özellikleri taşıdıkları varsayılarak basit tesadüfi örnekleme tekniği ile örneklem seçimi yapılmıştır. Evreni oluşturan 28 okuldaki yönetici grubunun hepsine anket ulaştırılmıştır. Fakat 23 okuldaki 37 okul yöneticisinden cevap alınmıştır.

Araştırmanın örneklemini, 2019-2020 öğretim yılında Asarcık ilçesine bağlı bulunan 28 okulda görev yapan 37'si idareci, 97'si öğretmen ve 126'sı öğrenci olmak üzere 260 katılımcı oluşturmuştur. Bu anlamda, evrendeki yöneticilerin %80'ine, öğretmenlerin %35'ine, öğrencilerin ise %5'ine ulaşılmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın belirlenen amaçlara ulaşabilmesi ve uygun veri toplama aracının geliştirilebilmesi için ilgili literatür incelenmiştir. Araştırmanın amacını oluşturan sorularımızın cevaplarına uygun bir ankete ulaşamamıştır. Özellikle Millî Eğitim Bakanlığı Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesinin 17 Nisan 2019'da yürürlükten kaldırılması

üzerine yönetici, öğretmen ve öğrencilerin düşüncelerini kapsayacak bir veri toplama aracına rastlanmamıştır. Araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak araştırmanın amacına ve cevapları aranacak sorulara uygun anket geliştirilmiş ve araştırmada kullanılmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması

Anket hazırlama süreci, veri toplama aracını oluşturan sorulardan toplam puan elde edilmesine yönelik bir çalışma olmaması sebebiyle eğitim kurumu yöneticileri öğretmen ve öğrenci görüşleri alınarak sürdürülmüştür. Birinci bölümde, yönetici, öğretmen ve öğrencilerin kişisel özelliklerini (cinsiyet, okul seviyesi, okuldaki görevi, branşı, öğrenim durumu, görevi, hizmet süresi) belirlemeyi amaçlayan olgusal sorular, ikinci bölümde ise okullardaki demokrasi eğitimi ve okul meclisleri uygulamalarına yönelik öğrenci ve yönetici görüşlerini ortaya koymak için öğrenci, yönetici ve öğretmenlere yönelik 5 soru yer almıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin anket sorularına verdikleri cevaplardan elde edilen veriler, betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiş, frekans ve yüzdeleri belirlenerek sayısal ifadelerle dönüştürülmüş, sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde yöneticilerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi uygulamaları ve kazanımlarına ilişkin görüşleri yer almaktadır. Tablo 1’de, Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Projesi hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz? Sorusuna verilen yanıtlara ilişkin betimsel sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Projesine İlişkin Bilgi Düzeyi (N=260)

Değişken	Katılımcı	f	%
Yeterli bilğim var	Öğrenci	79	30.4
	Öğretmen	80	30.8
	Yönetici	29	11.1
Az bilgiliyim	Öğrenci	39	15.0
	Öğretmen	11	4.2
	Yönetici	7	2.7
Bilğim yok	Öğrenci	8	3.1
	Öğretmen	6	2.3
	Yönetici	1	0.4
Toplam		260	100

Tablo 1’de, öğrenciler f=79; %30.4, öğretmenler f=80; %30.8 ve yöneticiler ise f=29; %11.1 ‘Yeterli bilğim var’ şeklinde cevaplar vermiştir. ‘Az bilgiliyim’ şeklinde verilen cevapların frekans ve yüzde değerleri öğrenciler için f=39; %15, öğretmenler için f=11; %4.2 ve yöneticiler için f=7; % 2.7 şeklindedir. ‘Bilğim yok’ şeklinde verilen cevapların frekans ve

yüzde değerleri öğrenciler için f=8; %3.1, öğretmenler için f=6; %2.3 ve yöneticiler için f=1; %0.4 şeklindedir.

Bu sonuçlara göre, katılımcıların Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Projesine ilişkin yüksek düzeyde bilgi sahibi oldukları söylenebilir.

Tablo 2’de, Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Projesi hakkında proje paydaşlarının yeteri kadar bilgiye sahip olduklarını düşünüyor musunuz? Sorusuna verilen yanıtlara ilişkin betimsel sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 2. Paydaşların Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Projesine İlişkin Bilgi Düzeyleri (N=260)

Değişken	Katılımcı	f	%
Yeterli bilgiye sahipler	Öğrenci	40	15.4
	Öğretmen	55	21.1
	Yönetici	16	6.2
Emin değilim	Öğrenci	59	22.7
	Öğretmen	29	11.1
	Yönetici	14	5.4
Yeterli bilgiye sahip değililer	Öğrenci	27	10.4
	Öğretmen	13	5.0
	Yönetici	7	2.7
Toplam		260	100

Tablo 2’de, katılımcıların kendileri dışındaki proje paydaşlarının bilgi sahibi olma düzeylerine ilişkin ‘Yeterli bilgiye sahipler’ şeklindeki görüşlerin frekans ve yüzde değerleri öğrenciler için f=40; %15.4, öğretmenler için f=55; %21.1 ve yöneticiler için f=16; %6.2’dir. ‘Emin değilim’ şeklindeki görüşlerin frekans ve yüzde değerleri öğrenciler için f=59; %22.7, öğretmenler için f=29; %11.1 ve yöneticiler için f=14; %5.4’tür. ‘Yeterli bilgiye sahip değililer’ şeklindeki görüşlerin frekans ve yüzde değerleri öğrenciler için f=27; %10.4, öğretmenler için f=13, %5.0 ve yöneticiler için f=7; %2.7’dir.

Bu sonuçlara göre, katılımcılar proje paydaşların Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Projesi hakkında büyük ölçüde yeterli bilgiye sahip olduklarını düşündükleri söylenebilir.

Tablo 3’te, “Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Projesi kapsamında herhangi bir etkinliğin içinde bulundunuz mu?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin betimsel sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların Projesi Kapsamında Herhangi Bir Etkinliğin İçinde Bulunup Bulunmama Düzeyleri (N=260)

Değişken	Katılımcı	f	%
Evet bulundum	Öğrenci	98	37.7
	Öğretmen	84	32.3
	Yönetici	35	13.4
Hayır bulunmadım	Öğrenci	6	2.4
	Öğretmen	4	1.5
	Yönetici	1	0.4
Hatırlamıyorum	Öğrenci	22	8.5
	Öğretmen	9	3.4
	Yönetici	1	0.4
Toplam		260	100

Tablo 3'te, öğrenciler f=98; %37.7, öğretmenler f=84; %32.3 ve yöneticiler ise f=35; %13.4 'Evet bir etkinliğin içinde bulundum' şeklinde cevaplar vermiştir. 'Hayır bulunmadım' şeklinde verilen cevapların frekans ve yüzde değerleri öğrenciler için f=6; %2.4, öğretmenler için f=4; %1.5 ve yöneticiler için f=1; % 0.4 şeklindedir. 'Hatırlamıyorum' şeklinde verilen cevapların frekans ve yüzde değerleri öğrenciler için f=22; %8.5, öğretmenler için f=9; %3.4 ve yöneticiler için f=1; %0.4 şeklindedir.

Bu sonuçlara göre, katılımcıların Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Projesi kapsamında herhangi bir etkinliğe katılım düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4'te, Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Projesinin, demokrasi kültürünü güçlendirdiğine katılıyor musunuz? Sorusuna verilen yanıtlara ilişkin betimsel sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 4. Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Projesinin Demokrasi Kültürünü Güçlendirmesine İlişkin Görüşler (N=260)

Değişken	Katılımcı	f	%
Katılıyorum	Öğrenci	106	40.8
	Öğretmen	93	35.8
	Yönetici	36	13.9
Emin değilim	Öğrenci	16	6.1
	Öğretmen	3	1.1
	Yönetici	1	0.4
Katılmıyorum	Öğrenci	4	1.5
	Öğretmen	1	0.4
	Yönetici	-	-
Toplam		260	100

Tablo 4'te, öğrenciler f=106; %40.8, öğretmenler f=93; %35.8 ve yöneticiler ise f=36; %13.9 'Katılıyorum' şeklinde cevaplar vermiştir. 'Emin değilim' şeklinde verilen cevapların frekans ve yüzde değerleri öğrenciler için f=16; %6.1, öğretmenler için f=3; %1.1 ve yöneticiler için f=1; % 0.4 şeklindedir. 'Katılmıyorum' şeklinde verilen cevapların frekans ve yüzde değerleri öğrenciler için f=4; %1.5, öğretmenler için f=1; %0.4 şeklindedir.

Bu sonuçlara göre, katılımcıların Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Projesinin demokrasi kültürünü güçlendirdiğine yüksek düzeyde katıldıkları söylenebilir. Tablo 5'te, Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Projesinin devam ettirilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz? Sorusuna verilen yanıtlara ilişkin betimsel sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 5. Paydaşların Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Projesinin Devam Ettirilmesine İlişkin Görüşleri (N=260)

Değişken	Katılımcı	f	%
Kesinlikle devam ettirilmeli	Öğrenci	119	45.8
	Öğretmen	94	36.1
	Yönetici	35	13.5
Emin değilim	Öğrenci	6	2.3
	Öğretmen	3	1.1
	Yönetici	2	0.8
Kesinlikle devam ettirilmemeli	Öğrenci	1	0.4
	Öğretmen	-	-
	Yönetici	-	-
Toplam		260	100

Tablo 5'te, katılımcıların Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Projesinin devam ettirilmesine ilişkin 'Kesinlikle devam ettirilmeli' şeklindeki görüşlerin frekans ve yüzde değerleri öğrenciler için f=119; %45.8, öğretmenler için f=94; %36.1 ve yöneticiler için f=35; %13.5'tir. 'Emin değilim' şeklindeki görüşlerin frekans ve yüzde değerleri öğrenciler için f=6; %2.3, öğretmenler için f=3; %1.1 ve yöneticiler için f=2; %0.8'dir. 'Kesinlikle devam ettirilmemeli' şeklindeki görüşlerin frekans ve yüzde değerleri öğrenciler için f=1; %0.4'tür.

Bu sonuçlara göre, katılımcıların Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Projesinin kesinlikle devam ettirilmesine yüksek düzeyde katıldıkları söylenebilir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Bu araştırmada, betimsel tarama yöntemi kullanılarak ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki yönetici, öğretmen ve öğrencilerin DEOMP konusundaki görüşleri belirlenmiş ve

projenin devamının sağlanmasının gerekliliğine ilişkin bulgulara ulaşılmıştır. Proje ile ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin demokrasi bilincini kazanması açısından önemli kazanımlar söz konusu olmuştur. Bu süreçte, demokrasi kavramı erken yaşta tanınmaya başlanmış ve adil seçim ortamlarının oluşturulup sağlıklı şekilde oylamaların yapılmaya çalışılması ile de öğrencilerin hak ve hukuka duyarlılığı geliştirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan yönetici ve öğretmenlerin görüşleri birbirleri ile tutarlıdır. Katılımcıların proje ile ilgili yeterli bilgiye sahip olduğu görülmüştür. Projenin kesinlikle devam ettirilmesi konusunda görüşler benzerdir. Projede yer alan ilçe meclislerinin ilkokuldan liseye kadar tüm okulları kapsamı katılımcıların geneli tarafından kabul görmektedir. İlçe temsilcisi seçimlerinde her türdeki okulların temsilcilerinin aday olabilmesi gerektiği katılımcılar tarafından gerekli ve doğru bulunmaktadır. Demokratik değerlerin bireylere aktarılması erken yaşlarda okullarda verilen eğitimle güç ve hız kazanmaktadır. Bu çerçevede okullarda sürdürülen eğitimlerin ve gerçekleştirilen etkinliklerin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Eğitim kurumlarının bu görevi başarıyla yerine getirmeleri bir yandan bu kurumların ve kurumlarda yer alanların (yönetici, öğretmen, öğrenci ve diğer çalışanlar) niceliği ve niteliği ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, demokratik okul yapısının oluşturulması; okul yöneticisinden, öğretmenlere ve diğer okul çalışanlarına kadar tüm bireylerin gerekli bilgi, beceri ve anlayışla donanmış olması, öğrencilere verilecek teorik demokrasi eğitimi yanında demokrasi uygulamalarına fırsat verecek okul ortamının yaratılması gerekmektedir (Gözübüyük-Tamer, 2011).

İlköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin önemli bir bölümü, proje hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarını ifade etmektedir. Öğrenciler, Okul Meclisleri ve Demokrasi Eğitimi Yönergesinin düzeltilerek tekrar yürürlüğe girmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu anlamda, projenin kesinlikle devam ettirilmesi gerektiğini düşünen öğrenciler çoğunluktadır. Bu projenin demokrasi kültürünü güçlendirdiğine katılanların sayısı fazla olmakla birlikte, emin olmayan katılımcıların olduğu da görülmektedir. Öte yandan, katılımcıların çoğunluğu ilçe temsilcisi seçimlerinde her türdeki okul temsilcilerinin aday olabilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu sonuçlara göre, araştırmaya katılanların projenin detayları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları söylenebilir. Bu proje ile demokrasi kültürünün geliştirilmesinin sağlanması konusunda çoğunluğun benzer görüşte bulunması, projenin devam ettirilmesi düşüncesinin genel kabul görmüş olması, projenin sağladığı faydalar olarak görülebilir. Bir toplumda demokrasinin iyi işleminde üç önemli kurumun belirleyici olduğu söylenebilir.

Bunlar; devlet (çalışılan iş yeri), okul ve ailedir (Şişman vd., 2010). Okulların işlevi sadece demokrasiyi kavramsal olarak öğrencilere ezberletmek değil demokrasiyi yaşama uyarlayarak bireylerin yaşam boyu demokratik değerleri benimseyip uygulayabilecekleri becerileri onlara kazandırmaktır (Güven vd., 2013).

Projenin uygulanma sürecinde karşılaşılan sorunlar; mevzuatın açık ve net olmamasından dolayı öğretmenlerin kafa karışıklığı yaşaması, tüm öğretmenlerin yeterli bilgiye sahip olmadığının düşünülmesi, belli öğretmenlerin bu projeyle ilgilenmesi ve diğerlerinin konuya uzak kalması, seçimlerin yapılması ve meclislerin oluşturulması aşaması çok iyi işlerken oluşturulan meclislerin yetkilerinin ve etkilerinin ya sınırlı olması ya da sadece kağıt üzerinde kalması, meclisin aktif olarak çalıştırılmaması, seçim sürecinin ders saatleri içerisinde yapılmasının vakit kaybına neden olması şeklinde belirtilmiştir. Öğrencilerin il ve ilçe meclis etkinliklerine, oturumlarına katılımında ulaşım sıkıntısı yaşadıkları, ilçe ya da il temsilcisi olarak seçilmiş öğrencinin kendi okuduğu eğitim seviyesi dışında diğer seviyelerdeki eğitim kurumlarını yeteri kadar temsil edemediği, farklı eğitim seviyelerindeki kurum temsilcileri arasında da iletişim sıkıntılarının yaşandığı anlaşılmaktadır. DEOMP'un tekrar yürürlüğe girmemesi durumunda paydaşların demokrasi kültürünün kazandırılması için uygulanabilecek yeni bir proje ya da çalışmanın neler olabileceği konusundaki düşünceleri hakkında belirgin fikirler bulunmamaktadır. Katılımcılar yönergenin düzeltilerek veya düzeltilmeden tekrar yürürlüğe girmesi gerektiği kanaatindedir. Bu konunun üzerinde uzlaşılan yeni bir yönerge ile aşılabileceği söylenebilir. Çünkü demokrasi anlayışının yaygın olduğu toplumlarda aileden başlayarak diğer tüm alanlarda insanlar arasında sevgi, saygı, hoşgörü, paylaşma ve uzlaşma bulunur (Gömleksiz vd., 2010). Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi'nde öğrencilerin karşılaştığı sorunlar ilerleyen yıllarda en aza indirilebilir. Projenin devamlılığında ve proje kapsamında alınan kararların uygulanmasında ilköğretim kurumlarındaki öğrencilerin daha aktif olmalarına yönelik çalışmalar yapılarak sorunlar ortadan kaldırılabilir (Genç vd., 2011).

4.2.Tartışma

DEOMP ile okullarda demokrasi kültürünün öğretilmesi, yayılması ve bireylerin hak, özgürlük, eşitlik gibi kavramlara vereceği değer benimsetilmeye çalışılmıştır. Demokrasi eğitimi, çok erken yaşta aile içerisindeki bireylerin hakları üzerinden benimsetilmesi gereken, bireyin günlük hayatını derinden etkileyen bir eğitimidir. Demokrasinin genç kuşaklara

öğretilmesi, benimsetilmesi ve geliştirilmesi okulun görevleri arasındadır (Genç vd., 2011). Bireylerin kavram olarak demokrasi ile ilk karşılaştıkları yer olan ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında demokrasi algılarının nasıl şekillendiği büyük önem taşımaktadır (Bal, Suat ve Yiğittir, 2013).

Araştırmanın sonuçlarına göre projenin kesinlikle devam ettirilmesi gerektiğini düşünenler, genel olarak bu projenin demokrasi kültürünü güçlendirdiğini belirtmişlerdir. Bu sonuçlara göre, katılımcıların demokrasi kültürüne ve demokrasinin içselleştirilmesine olan ilgilerinin yüksek olduğu ve gelişmeye açık oldukları söylenebilir. Bu çalışmada ulaşılan sonuçlar, daha önce yapılan araştırmaların sonuçları ile benzerlikler göstermiştir. Benzer şekilde, Yılmaz ve Yıldırım (2013), projenin okul meclis başkanlarının kişisel ve sosyal birçok yönden kendine güven, sorumluluk duygusunun gelişmesi, katılımcı ve girişimci bir kişilik yapısı geliştirme gibi kendilerini geliştirmelerine katkısı olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Durualp ve Doğan'a (2018) göre, demokrasi, eğitim düzeyi yüksek, demokrasinin ilkelerine bağlı, demokrasiyi yaşam biçimi haline getirmiş bireyler ile var olabilir. Jacobsen, Eggen ve Kauchak'a (1992) göre, demokratik bir lider olarak öğretmen, öğrencilerin görüşlerini almalı, yapılacak işler konusunda onlarla uzlaşmalı, çalışma düzenlerini seçme hakkı tanınmalıdır.

Katılımcılar, öğrencilerin yetişmesinde, kişilik oluşumunda, demokrasi kültürü ve demokratik katılım hakkını kazanacağı aile bireylerini araştırmaya dahil etmemenin önemli bir eksiklik olduğunu ifade etmiştir. Erbay'a (2013) göre, katılım hakkı gözden kaçırılmamalı ve demokrasi eğitiminde önemslenmelidir.

Bunun yanında, projenin yürütülmesi esnasında belirlenen sorunlar bazı düzenlemeler gerektiğini de ortaya koymaktadır. Öğrenci meclislerinin işlevselliği konusunda yetersizliklerin olduğu anlaşılmış, meclisle ilgili sorumluluğun belli kişilerin üzerinden yürütüldüğü ve bazı üyelerin çalışmalara katılmadıkları için projenin vermek istediği mesajları, yönergeyi veya demokrasi eğitiminin getirdiklerini tam anlamıyla kavrayamadıkları görülmüştür. Dolayısıyla bu araştırma bir yandan okul demokrasi meclisleri projesinin yürütülmesini ortaya koyarken, öte yandan yaşanan sorunları açığa çıkarması yönüyle önem arz etmektedir.

Demokrasinin bir yaşam biçimi haline gelmesindeki önemi ve öğrenci kazanımları düşünüldüğünde, proje uygulanmaya devam ettirilmelidir. Anne-baba eğitim durumunun öğrencilerin demokrasi algılarında etkili olduğu ve genel olarak öğrencilerin aile ortamında ulusal ve uluslararası konuları tartışmadığı tespit edilmiştir. Demokrasi eğitimi sadece

okullar aracılığı ile başarılabilir bir süreç değildir. Bu konuda ailelere büyük sorumluluk düşmektedir. Demokrasi kültürünü topluma yayabilmek ve demokrasiyi yaşayabilmek için toplumun temelini oluşturan ailelerin de demokratik uygulamalar konusunda bilinçlendirilmeleri gerekir. Bu konuda aileler çocuğa nasıl davranacağı, çocuğa nasıl fırsatlar sunacağı konusunda mutlaka eğitilmelidir. Bu, bir defa yapılan seminer veya toplantı şeklinde değil zamana yayılarak sürekli olarak yapılmalıdır. Sıkı bir eğitim ve alt yapıyla desteklenmiş, muhakeme kabiliyeti yüksek bireyler, birey kimliğine bürünerek güçlü bir sorumluluk bilincine ulaşır. Bu kazanımlar, demokrasiyi devlet sistemine oturtma konusunda önemli bir adımdır (Acar, 1999). Demokrasi kavramının kapsadığı tüm erdemlerin ve hoşgörü, adalet, sevgi, saygı değerlerinin toplumun geçmişinde var olduğu görülmektedir. Asıl mesele bu değerlere sahip çıkılarak öğrencilere kazandırılmasıdır. Bunu gerçekleştirmenin yolu, okuldaki çocuklara demokratik eğitim anlayışı içinde verilen demokrasi eğitiminden geçer (Çullu ve Samancı, 2016).

Araştırmanın sonuçları, daha ileri düzeylerde ve farklı ortamlarda araştırma yapma açısından önemlidir. Çünkü bireylerin demokrasi kavramına ilişkin fikirleri hayatın her alanında kendine yer bulmaktadır ve kişiler arası huzuru sağlamaktadır. Bu anlamda, yapılacak araştırmalardan elde edilecek sonuçlara göre yeni düzenlemelere yer verilmeli ve demokrasi eğitiminin toplumun demokratik dönüşümünü sağlamadaki rolü mutlaka ortaya konmalıdır.

4.3. Öneriler

Okul yöneticileri, öğrencilerin demokratik bir kişilik kazanmaları için eğitim ortamlarında her türlü karar alma süreçlerine etkin katılımlarını sağlamalıdır. Proje öğrencilere demokrasi kültürünün kazandırılması açısından sağladığı yararlar göz önünde bulundurularak mutlaka devam ettirilmelidir.

KAYNAKÇA

Acar, A. (1999). Türkiye’de temsili demokrasi- katılma ilişkisi ve ‘seçmen’ birey profili. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 233-246.

Bal, M. S., & Yiğittir, S. (2013). İlköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 195-220. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.647>.

Beetham, D. & Boyle, K. (1998), *Demokrasinin temelleri 80 soru ve cevap* (V. Bıçak, Çev.), Ankara:

Liberte Yayınları.

Biçer, B. (2015). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesinin öğrencilere demokratik tutumları kazandırmaya etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 1-6

Bursalıoğlu, Z. (1999). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. (Onbirinci Baskı) Ankara: Doğu Matbaası.

Büyükkaragöz, S. (1998). *Demokrasi ve insan hakları eğitimi*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.

Çullu, M. S. & Samancı, O. (2016). Çocuk eğitiminde demokrasi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 79-84.

Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesi. (2004). *Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Kitapçığı*. Ankara: TBMM Basımevi.

Doğan, İ. (2001). *Vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları*. (Birinci Basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
Durualp, E. & Doğan, İ. (2018). Sekizinci sınıf öğrencilerinin vatandaşlık algısının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 47, 291-316.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maeuefd/article/373264>

Erbay, E. (2013). Çocukların katılım hakkı üzerine bir Türkiye değerlendirmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 38-54.

Genç, S. Z., Güner, F., Pala, P., & Kocaoğlu, G. A. (2011). İlköğretim öğrencilerinin "Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi" ne yönelik görüşlerin incelenmesi. *Millî Eğitim*, 41(192), 26-42.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/442414>.

Gömlüksiz, M. N., Ülkü-Kan, A., & Cüro, E. (2010). İlköğretimde demokrasi eğitimine bir örnek: Okul öğrenci meclisleri (Elâzığ İli Örneği). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(2), 123-146.

Gözübüyük-Tamer, M. (2011). Okulların demokratik ve katılımcı öğrenim ortamlarına dönüştürülmesi (Demokratik okul yönetimi). *Millî Eğitim Dergisi*, 41(192), 7-24.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36186/406822>.

Güven, M., Çam, B., & Sever, D. (2013). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi uygulamalarının ve kazanımlarının değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 1-23.

Jacobsen, D., Eggen, P., & Kauchak, D. (1992). *Methods for teaching: A skills approach*. (4thEd.). London: Macmillan.

MEB. Millî Eğitim Temel Kanunu. (1973, 24 Haziran). *T.C. Resmî Gazete*, 14574.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>

Millî Eğitim Bakanlığı Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesi. (2004, Eylül). *Tebliğler Dergisi*, 2564.

Şişman, M., Güleş, H., & Dönmez, A. (2010). Demokratik Bir Okul Kültürü İçin Yeterlilikler Çerçevesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 167-182.

T. C. Anayasası (1999). İstanbul: Alfa Yayınları.

TDK (Türk Dil Kurumu). www.tdk.gov.tr

UNICEF (2021). Çocuk haklarına dair sözleşme. <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>

Yanıklar, C. & Elyıldırım, Ü. Y. (2007). Demokrasi eğitimi ve pratik uygulamalar. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 3, 15-22.

Yılmaz , K. & Yıldırım, G. (2009). Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesinin uygulanmasına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 187-207.